МАРИНА ТА СЕРГІЙ
ДЯЧЕНКИ

Світи Марини та Сергія Дяченків

ЛЕОН

Харків
«ФОЛІО»
2025

ЧАСТИНА ПЕРША

ДІМ

Я прокинувся за хвилину до півнячого крику. У кімнаті світало, і предмети виступали із сутінків, немовби піднімалися з глибокої води: дерев'яна шафа, схожа на обімліле чудовисько. Синій порцеляновий глечик і бляшаний рукомийник. Крісло з потертими бильцями, круглий стіл на шести гнутих ніжках. Я протер очі, намагаючись збагнути, коли заснув. Годину тому? Дві години тому?

Півень на флюгері загорлопанив. Колись він кукурікав «кришталевим голосом», але відтоді минуло понад сто років, і механізм давно зламався. Тепер півень ревів, як скажений бик, завивав різними голосами; під це виття прокидалися ми з братами, а до нас — наша мати, а до неї — дід Мікель. Славну торговельну родину Надирів заснувала прабаба Лейла, вона ж побудувала цей будинок, вона ж посадила на флюгер мідного півня, уже тоді трохи несправного.

На ліжку при стіні завовтузився менший брат Рамон. З-під пологу в дальньому кутку з'явилося сонне лице старшого брата, Еда. Рік у рік ми втрьох жили в одній кімнаті й ніколи не казали один одному «доброго ранку». Не тому, що сварилися. Просто крик мідного півня відбиває найменше бажання розмовляти.

Ед перший почалапав до вмивальника й, поки я вмовляв себе опустити ноги на кам'яну підлогу, брат устиг вильопати половину води з глечика. Він був старший за мене на два роки, але на зріст ми вже зрівнялися і в гарному настрої іноді

товкли один одного — але ж не вранці, не в понеділок, не перед школою.

Я подався до вмивальника своєю чергою, і вода пролилася мені на тім'я. Якщо замружитися, можна було уявити, що ти пірнув у лісове озеро й безжурно пливеш; я насилу стримався, щоб не вилити на себе все до краплі. Рамон, якому належало вмиватися останнім, подивився на нас докірливо.

Півень замовк. Запала тиша, наче вуха повідпадали, і тільки через хвилину стало чутно, як унизу, в їдальні, грає медову музику скринька дідуся Мікеля.

Дід прожив довге життя. Він заклав основу того, що тепер зветься «добробут Родини Надирів». У дитинстві я уявляв собі добробут як величезний мішок пухових подушок. Я часто слухав розмови за столом, майже щовечора починав дрімати в кріслі під суворий голос діда Мікеля: «Я заклав основи добробуту Родини, а ви його підриваєте!» У напівсні мені марилось, як мої батько й мати розтягують подушки з мішка, шматують їх і заривають у м'яку землю; дід помер кілька років тому.

...Добре було б не ходити до школи.

Я довго вмовляв матір дозволити мені покинути навчання. Мати затялась: у нас Родина, казала вона, це накладає обов'язки. Якщо хтось із дітей не одержить атестат — що скажуть нащадки? Гірше — що скажуть предки? Що скаже Лейла, Мертва Відьма?!

Мертвою Відьмою прабабу Лейлу прозвали ще за життя. Дивлячись на її портрет, що висів у їдальні, я щоразу заново усвідомлював: не можна кидати школу. Нехай знання мені не знадобляться, нехай це змарнований час — я повинен одержати атестат, якщо хочу жити.

Предки були поховані поруч з будинком, на галявині. У погані ночі, коли вила буря, або хтось із домашніх хворів, або після великої сварки, предки піднімалися з могил і починали бродити по будинку. Гуркотіли меблі, розгойдувалися лампи й гасли свічки, а одного разу я зустрів прабабу Лейлу в дитячій, у моєму ліжку, і дуже довго потім боявся темряви. Думаю, предки не бажають нам зла: вони нас наставляють і повчають,

указують, застерігають, коротше, виховують тими засобами, які доступні небіжчикам. Очевидно, ми маємо бути вдячні.

Ми з братами вдяглися. Ед перший спустився скрипучими сходами, за ним — відповідно до старшинства — я, за мною — мовчазний Рамон. Сніданок уже чекав нас на столі — кожному по тарілці каші й по скибі хліба з медом. На чолі стола сиділа мати, суха, пряма, з гладенько укладеним сивим волоссям: батьки встигли зістаритися на той час, коли почалася моя юність. У нас не було служниці — мати казала, що в наш час неможливо знайти дівчину, яка б відповідала вимогам роду. Але насправді найняти служницю не дозволяв занепалий «добробут»; через день до нас приходив сільський хлопець, щоб доглянути за садом, а раз на тиждень прибував торговець з візком продуктів. Усе інше в домі ми робили самі, точніше, робив батько.

— Настав ранок, і Родина за столом, — голосно промовила мати. — Нехай предки благословлять наш стіл і вогнище. Онрі, сядь.

Батько слухняно сів поруч з нею. Відколи себе пам'ятаю, батько завжди корився матері. Він не був Надир — його «взяли в Родину», як любив повторювати дід Мікель. Його ретельно вивчали, випробовували, обирали серед багатьох претендентів, а він не виправдав довіри; коли тягар звинувачень, які зазвичай пред'являли за вечерею, ставав геть непосильним, батько несміливо заперечував: але ж я старався, як міг! Мати тоді дивилася на нього, і він замовкав під цим поглядом.

Батько був спадковий маг давнього аристократичного роду. Поки його предки володіли великими маєтностями, магія процвітала, і чарівникам дозволялося ходити в шитих золотом плащах, викликаючи загальний страх і захват. Одначе рід зубожів, і виявилося, що розхвалена магія без ділової жилки нічого не варта. Батько, скільки його пам'ятаю, заміняв у домі годувальницю, няньку, дворецького й десяток покоївок. Іноді йому вдавалося зачарувати лисиць або білок, і ті прибігали з лісу допомагати по господарству. Скільки посуду вони перебили, скільки килимів загидили прибираючи — в голові не вкладається.

Справа й зліва від мене стукали ложки — Ед і Рамон їли швидко. Каша, чекаючи на нас, встигла трохи охолонути. У мене геть не було апетиту — я тільки сьорбнув води, холодної, з крижинками. Через пів години, щонайбільше через годину, на мене нападе страшенний голод, забурчить у животі, я страждатиму й шкодуватиму про недоїдену кашу — але зараз шматок не лізе в рота.

— Леоне, якщо не з'їси сніданок, то не одержиш у школу обід, — рівно сказала мати. — Це допоможе тобі до вечері нагуляти апетит.

Я запхнув у рота величезну ложку каші, і вона зліпила в єдине ціле мій язик, зуби, губи й, здається, навіть гланди. Ніколи б не повірив, що зможу проковтнути цю липку грудку.

Надворі бемкнув дзвін.

— Ось і карета, — буркнув батько. — Леоне, у тебе кепський вигляд. Не виспався?

Я щось відповів, не відкриваючи рота.

— Ідіть, — дозволила мати.

Ми з братами одночасно піднялися з-за стола — я на ходу боровся з кашею. Торбинки зі шкільним обідом лежали на столику біля дверей: нам з Едом більші, Рамонові, як малюкові, менша. Тут же, біля стіни, стояли заздалегідь зібрані шкільні саквояжі.

— Ми йдемо з дому, сподіваючись вернутися, — сказав Ед, торкнувшись рукою порога. Його слова в один голос повторили ми з меншим братом.

Карета стояла посеред двору, перед нею завмерли дві кобили — немислимо старі, величезні, обидві сліпі. Багато років вони тягали шкільну карету в той самий час по тому самому маршруту; їм не потрібен був візник. Екіпаж, що вміщав п'ять десятків дітей і підлітків, здавався замком-руїною, поставленим на колеса.

Ед з певним зусиллям відчинив двері. Лунко вдарила жерсть: брата стукнув по лобі бляшаний ківш на мотузочці. Зсередини вибухнув сміх. Я піднявся по драбинці слідом за Едом; той уже тряс, ухопивши за волосся, розпатланого блідого хлопця на ім'я Ойга, відомого злого жартівника.

— Це не я! Відпусти! Це не я! — волала жертва.

Ед мовчки відшпурнув хлопчака. Пройшовся вздовж ряду сидінь, де-не-де роздаючи ляпаси; хтось притих, хтось упівголоса обурювався. Я рушив по проходу слідом за братом — останні незадоволені голоси стихли.

— Шмаркачі паршиві, — сказав Ед.

Він ніколи не лаявся — просто називав речі своїми іменами.

Карета рушила. Ми з братом сіли позаду, де найкращі місця були віддані старшим учням. За нами прийшов Рамон, тихо сів скраю і крізь тьмяне віконце втупився в дорогу: карета викотилася на дно ущелини, і її величезні колеса стукали тепер по валунах на дні мілкого струмка.

Ми з братами завжди трималися разом — і окремо від інших, тому нас не любили в школі. Але боялися, бо разом ми були сильні. Крім того, ми втрьох спадкоємці родини Надирів, а хто такі Надири, у наших краях знав навіть найменший і найдурніший учень.

ШКОЛА

Наше з братами майбутнє було визначене в ранньому віці. Ні, ніхто не намагався передбачити нашу долю — нам просто видали доручення, розподіливши їх таким чином, щоб більше користі принести Родині.

Ед, мій старший брат, мав старанно вчитися й усе життя займатися наукою. Він стане академіком у найкращому університеті й тим прославить Родину Надирів. Рамону, найменшому, належало стати батьком сімейства — його передбачалося оженити одразу після закінчення школи. А я, середній брат, мав забезпечити «добробут» усіх цих планів — інакше кажучи, заробляти гроші для Родини й вести свою справу.

Мій старший брат справді дуже розумний. Щодня він робить два домашні завдання: своє і моє, а іноді ще й допомагає з уроками Рамонові. Між ними повна злагода, між моїми братами: іноді мені здається, що Рамон — зменшена Едова

копія. Обидва мідноволосі, довголиці, тільки Рамон худенький і по-дитячому вузькоплечий, а Ед — уже чолов'яга і статуру має чоловічу.

Зате я на братів не схожий. Волосся в мене світле, майже біле, лице кругле, очі наївні. Іноді, дивлячись на себе в дзеркало, я думаю, що, певно, я дурень. Принаймні вигляд у мене, як у дурня. Ед каже, що це навіть добре для ділової людини, якщо вигляд у неї простодушний.

Мені шістнадцять років, але в мене вже є своя Справа, і я нею пишаюся.

Мій батько, хоч і став частиною Родини, так і не зміг змиритися з тим, що ми, як він каже, «торгаші». Пам'ятаю кілька їхніх сутичок з матір'ю — батько був тоді доведений до розпачу й говорив дуже відважно. «Маг — це не професія», — цідила мати, а він бліднув, надимався, як індик, і ледь чутно кричав: «Торгаші! Купи-продай! Мій дід одним заклинанням перетворив був купця на жабу!» (Насправді його дід-чарівник навіть пуголовка не зміг би перетворити на жабу, принаймні так казала мати.)

Пам'ятаю, як батько дивився на мене, коли я заявив на сімейній раді, що відкриваю власну справу. Мати обняла мене й розцілувала — уперше відтоді, як мені було п'ять років. Але батько...

Карета зупинилася перед школою. Ми дочекалися, поки вивантажаться молодші й, коли карета спорожніла, вийшли разом зі старшими учнями — неквапливо, з гідністю.

Будівля школи була складена з кам'яних брил і ззовні нагадувала величезну статую черепахи. Зсередини відкривався зал, лункий і просторий, під високим склепінням. У ньому особливим чином ширилися звуки: голос учителя було чути всім, навіть якщо вчитель переходив на шепіт. Так само долинали інші звуки з кафедри: шелест сторінок, скрип шкіряних палітурок і кашель або бурчання в животі, якщо вчитель нездужав. Ми з Едом сиділи в крайньому лівому ряду, зі старшими учнями, а Рамон — у центрі, з середніми.

Ударив ґонґ. Ми поскладали на вчительський стіл зошити з домашнім завданням; у нас з Едом майже однаковий почерк.

Учитель знає, напевно, що я не сам роблю уроки, але заплющує на це очі, і я одержую раз у раз оцінки «хрест» і «зірка». А більшого мені й не треба.

Ед іноді одержує «серце». Але рідко. Учитель до нього прискіпується. А Рамон шалапут — іноді мені здається, що він одержує оцінки випадково, їх йому викидають навмання, наче гральні кості.

Ґонґ ударив двічі. Ми сіли на місця, розкрили саквояжі; за розкладом першим уроком у старших була стереометрія. Пробив третій ґонґ; під склепінням запала тиша — цілковита, навіть малюки, що сиділи в першому ряду, затихли.

Учитель вийшов з бічних дверей, присадкуватий, квадратний. Налягаючи всім тілом на ковіньку, прошкутильгав до свого місця. З трудом випростався. Ми почули спершу важке дихання, потім різкий, з металевим тоном голос:

— Доброго ранку, хлопчики, підлітки, юнаки. Увага, хлопчики: за час, поки сиплеться пісок у моєму годиннику, ви повинні скласти десять рівнянь з числами п'ять, вісім і шістдесят три, змінна «фенікс», і розв'язати їх. Увага, підлітки: за час, поки сиплеться пісок у моєму годиннику, ви повинні написати твір на тему «Лінощі — батьки бідності», обсягом не менш ніж сто слів. Увага, юнаки: ми продовжуємо тему «портали», сьогоднішнє завдання буде присвячене закличним, або, як їх інакше називають, порталам-пасткам. Конспектуйте — я перевірю...

Учителів голос злітав до стелі й дробився луною. Його тонка зморшкувата рука перевернула пісковий годинник. Краєм ока я бачив, як Рамон схилився над грифельною дошкою: за твори він завжди одержував якщо не «серце», то принаймні «зірку». Молодшим і середнім не заважатиме голос учителя, який пояснює про портали: вони звикли. Це вважається корисною навичкою — уміння зосередитися, не зважати на стороннє, прямувати точно до поставленої мети, працювати на результат...

Грифель на краю моєї дошки роздвоївся. Я ледь стримався, щоб не клюнути носом. Ед застережливо штовхнув мене в бік;

ЗМІСТ

Передмова Марини Дяченко 3
Частина перша 9
Частина друга 49
Частина третя 92
Частина четверта 165
Частина п’ята 207
Частина шоста 230